

VILNIAUS UNIVERSITETAS

JULIJA SNEŽKO

TAUTOS POETIKA NIKOLAJAUS KARAMZINO TEKSTUOSE (1787-1803 m.)

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04H)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2007-2011 metais Vilniaus universitete.

Mokslinė vadovė

doc. dr. Natalija Arlauskaitė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Mokslinis konsultantas

prof. dr. Aleksej Miller (Cenrinis Europos universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų srities filologijos krypties taryboje:

Pirmininkas:

doc. dr. Pavel Lavrinec (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Nariai:

prof. habil. dr. Eleonora Lassan (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

prof. dr. Almira Ousmanova (Europos humanitarinis universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

prof. dr. Galina Michailova (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

doc. dr. Dalia Satkauskytė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Oponentai:

doc. dr. Dagnė Beržaitė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

doc. dr. Aleksandr Feduta (Europos humanitarinis universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2012 m. lapkričio mėn. 29 d. 14.00 val. Filologijos fakulteto Vinco Krėvės auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 5, 01513, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2012 m. spalio d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

VILNIUS UNIVERSITY

JULIJA SNEŽKO

THE POETICS OF THE NATION IN NIKOLAY KARAMZIN'S TEXTS (1787-1803)

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (04 H)

Vilnius, 2012

The research was performed at Vilnius University in 2007-2011.

Research Supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Natalija Arlauskaitė (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Research Consultant:

Prof. Dr. Aleksej Miller (Central European University, humanities, history – 05H)

The dissertation will be defended at the meeting of the Philology Committee of Vilnius University:

Chairperson:

Assoc. Prof. Dr. Pavel Lavrinec (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Members:

Prof. Habil. Dr. Eleonora Lassan (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Prof. Dr. Almira Ousmanova (European Humanities University, humanities, philosophy – 01 H)

Prof. Dr. Galina Michailova (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Assoc. Prof. Dr. Dalia Satkauskytė (Institute of Lithuanian Literature and Folklore, humanities, philology – 04 H)

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Dagnė Beržaitė (Vilnius University, humanities, philology – 04 H)

Assoc. Prof. Dr. Aleksandr Feduta (European Humanities University, humanities, philology – 04 H)

The dissertation will be presented for public defense at the meeting of the Philology Committee on November 29, 2012 at 14.00 o'clock at the Faculty of Philology, Vinco Krėvės room.

Address: Universiteto str. 5, 01513 Vilnius, Lithuania.

The summary of Ph. D. dissertation was posted on October ..., 2012.

The dissertation is available at the Vilnius University Library.

ВИЛЬНЮССКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

ЮЛИЯ СНЕЖКО

ПОЭТИКА НАЦИИ В ТЕКСТАХ НИКОЛАЯ КАРАМЗИНА (1787-1803 г.)

Автореферат докторской диссертации
Гуманитарные науки, филология (04Н)

Вильнюс, 2012

Исследование было выполнено в Вильнюсском университете в 2007-2011 годах.

Научный руководитель:

Доц. др. Наталия Арлаускайте (Вильнюсский университет, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Научный консультант:

Проф. др. Алексей Миллер (Центральный европейский гуманитарный университет, гуманитарные науки, история – 05Н)

Диссертация будет защищаться на заседании Совета по защите в области гуманитарных наук в Вильнюсском университете:

Председатель:

Доц. др. Павел Лавринец (Вильнюсский университет, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Члены:

Проф. хабил. др. Элеонора Лассан (Вильнюсский университет, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Проф. др. Альмира Усманова (Европейский гуманитарный университет, гуманитарные науки, философия – 01 Н)

Проф. др. Галина Михайлова (Вильнюсский университет, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Доц. др. Даля Саткауските (Институт литовской литературы и фольклора, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Оппоненты:

Доц. др. Дагне Бяржайте (Вильнюсский университет, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Доц. др. Александр Федута (Европейский гуманитарный университет, гуманитарные науки, филология – 04 Н)

Публичная защита докторской диссертации состоится 29 ноября 2012 года в 14.00 на

открытом заседании Совета по защите в области филологии на факультете филологии в аудитории «Винцо Кревес».

Адрес: ул. Университето 5, LT-01513, Вильнюс, Литва.

Автореферат докторской диссертации был разослан ... октября 2012 года. Диссертация доступна в библиотеке Вильнюсского университета.

TAUTOS POETIKA NIKOLAJAUS KARAMZINO TEKSTUOSE (1787-1803 m.)

„Rusų tautinės savimonės“ formavimosi problemos kontekste „senieji“ ir „naujieji“ (istoriniai, politiniai, literatūriniai) tyrimai neapsieina be N. Karamzino darbų analizės. Šis disertacinis tyrimas, kurio *tikslas* – parodyti, koku būdu Karamzino tekstuose yra konstruojama tauta kaip įsivaizduojama bendruomenė, savaip papildoma esama „tradicija“. Disertacijos *aktualumą* lemia tai, kad ji yra tarpdisciplininių tautos fenomeno tyrinėjimų konteksto dalis ir ypač tautos kaip kultūros „produkto“ konceptualizavimo problematikos dalis. Šiuo atžvilgiu vienas iš svarbesnių klausimų – kaip galima pereiti nuo konkrečios medžiagos (literatūros, tapybos, architektūros ir t.t.) prie politinės autoriaus vaizduotės, t.y. koku būdu galima atskleisti tekstinius mechanizmus, kuriuose įmanoma išvystyti savotišką tautos įsivaizdavimo „laboratoriją“ – šiuo atveju, tautos įsivaizdavimo būdus Karamzino tekstuose. Šiuolaikiniams tautos tyrinėjimams istorijos ir kultūros teorijos srityse taip pat būdinga tai, jog juose bandoma aprašyti ir išanalizuoti įvairiai suprantamo tautinio diskurso skirtumus nuo kitų diskursų, retorikų bei poetikų. Disertacijai būdinga, kad joje tiriamos ne Karamzino idėjos apie tautą, bet meninių elementų, sąlygojančių jos konstravimo specifiką pačiuose tekstuose, visuma, tai yra – tautos poetika. Be to, šiame darbe yra parodoma, kad tautos poetika gali būti aprašyta atsižvelgiant į jos sąveiką su imperine poetika.

Galima pastebėti, kad daugelyje tyrimų (B. Anderson, J. Culler, F. Moretti, J.M. Lotman, B. Rosenwein, W.M. Reddy, S. Ahmed, A. Zorin ir t.t.), nagrinėjant tautinę problematiką, vienaip ar kitaip išskiriami tokie elementai kaip *erdvė* (pvz., tautinės erdvės suvokimo problema), *laikas* (pvz., laiko ir modernios tautos suvokimo problema) bei *emocijos* (pvz., patriotizmas vs kosmopolitizmas, emocijos kaip istorinių pokyčių mechanizmas), kurie yra skirtingai suvokiami, priklausomai nuo tyrimo rakurso. Tai leidžia daryti prielaidą, kad pagrindiniai tautos poetikos elementai Karamzino tekstuose yra *erdvė*, *laikas* ir *emocijos*, kurių specifiką, kaip manoma, atsiskleidžia per pakylėtumo ir grožio kategorijas.

Pagrindiniai šio tyrimo tikslai: parodyti (I), koku būdu Karamzino tekstuose tauta yra konstruojama kaip įsivaizduojama bendruomenė; (II) koku būdu tautos poetika sąveikauja su imperine poetika. Šiems tikslams atskleisti yra keliamos **užduotys:** a)

aprašyti pagrindinių tautos poetikos elementų reikšmes; b) atskleisti pakylėtumo bei grožio kategorijų funkciją tautos įsivaizdavime.

Metodologija. Analizuojant tautos poetiką Karamzino tekstuose šioje disertacijoje yra atsižvelgiama į prieigas, plėtojamas įvairiose mokslo srityse (estetikoje, emocijų ir idėjų istorijoje, semiotikoje ir politinėje teorijoje), kuriose svarstomi klausimai yra tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su tautos problematika. Todėl šis tyrimas yra tarpdisciplininio pobūdžio. Disertacijoje yra laikomasi *konstruktivistinės* prieigos, atsisakančios esencializuoti reiškinius. Pavyzdžiui, disertacijai yra svarbi Benedikto Andersono įžvalga, kad tauta yra „įsivaizduojama bendruomenė“. Analizuojant emocijų funkcijas yra atsižvelgiama į *konstruktivistines* Saros Ahmed idėjas, leidžiančias aprašyti „afektyvių ribų“ tarp tautų konstravimo būdus. Pakylėtumo ir grožio problematika yra analizuojama remiantis Edmundo Berko *estetika*, kadangi ji padeda atskleisti sąsajas tarp grožinės Karamzino kūrinių specifikos ir jo politinio mąstymo. Imperijos problematikos suvokimui svarbiausios yra Harsha'o Ram'o idėjos, suteikiančios galimybę ją konceptualizuoti Karamzino tekstuose per *imperinio pakylėtumo* sampratą. Disertacijoje yra taip pat taikomas *struktūrinis-semiotinis* analizės metodas (yra lyginamos išskirtų tautos poetikos elementų reikšmės).

Tyrimo medžiaga yra Karamzino mažųjų žanrų kūriniai, parašyti laikotarpiu tarp jo dviejų *opera magna*, „Rusų keliautojo laiškų“ (1791-1792) bei „Rusijos valstybės istorijos“ (1816-1826), pasirodymo. Disertacijoje yra analizuojami jo panegiriniai kūriniai (odės bei „Istorinis šlovinamasis žodis Jekaterinai II“), politiniai straipsniai bei apsakymai. Šio laikotarpio kūriniai yra pakankamai reprezentatyvūs ir leidžia detaliam išanalizuoti tautos poetikos specifiką. Be to, šis periodas apima trijų imperatorių – Jekaterinos II, Pavlo I bei Aleksandro I valdymo metus, o šios asmenybės turi didelę reikšmę įsivaizduojamos tautos konstravimui Karamzino tekstuose.

Disertacijos naujumą lemia šios aplinkybės:

– disertacijoje yra keliamas klausimas ne *kas* yra tauta, arba kaip „reali“ tauta „atsispindi“ Karamzino tekstuose, bet *kokiu būdu* ji juose yra įsivaizduojama arba konstruojama. Toks klausimo formulavimas leidžia parodyti estetinio teksto lygmens ir Karamzino politinės vaizduotės artumą;

– tyrime pirmą kartą yra atskleidžiama pakylėtumo ir grožio kategorijų reikšmė tautos poetikoje ir plačiau – Karamzino politinėje vaizduotėje;

– darbe pirmą kartą yra parodomas tautos ir imperijos poetikų santykis Karamzino tekstuose.

Atliktas tyrimas leidžia suformuluoti šiuos **ginamuosius teiginius**:

1. Karamzino tekstuose tautos poetiką sąlygoja jos konstitutyvių elementų – *erdvės, laiko* bei *emocijų* sąveikos ypatumai. Kadangi svarbiausią vaidmenį tautos įsivaizdavime atlieka emocijos, tauta analizuojamoje Karamzino kūryboje yra įsivaizduojama emocinė bendruomenė.

2. Tautos poetika Karamzino tekstuose yra specifinė atsižvelgiant į jo kūrinių žanrinius ypatumus.

3. Tautos kaip įsivaizduojamos bendruomenės elementų reikšmių specifika Karamzino tekstuose atsiskleidžia daugiausia per *grožio* bei *pakylėtumo* kategorijas.

a. Tėvynės *erdvė* koreliuoja su tauta kaip „ekskliuzyvine“ bendruomene, o imperijos *erdvė* – su tauta kaip „inkliuzyvine“ bendruomene. „Sava“ *erdvė* daugiausia yra charakterizuojama *grožio* kategorijos terminais.

b. *Laikas* kaip istorija yra pakylėtumo išgyvenimo šaltinis ir padeda tautai užmegzti emocinį ryšį su savo praeitimi. Laiko reikšmė taip pat atsiskleidžia jo „gebėjime“ aktualizuoti *grožio* reiškimąsi tautoje.

c. Svarbiausią vaidmenį vienijant tautą kaip *emocinę* bendruomenę atlieka euforinės *emocijos* (meilė), išreiškiančios *grožio* kategoriją, kuri charakterizuoja tautą kaip *utopinę* bendruomenę. Savo ruožtu, *baimė* (pakylėtumo išraiška) santykiuose tarp monarchų ir jų pavaldinių bei tarp šalių atitinka jų santykių „*politinį realizmą*“.

4. Tautos poetika yra susijusi su *imperijos* poetika, kuriai yra būdinga pakylėtumo retorika, atsiskleidžianti per imperinės *erdvės* vaizdavimą, jos santykiyje su „svetima“ *erdve* pasauliniame kontekste ir imperinės valdžios veikimo specifikoje. Abi poetikos išreiškia du skirtingus tautos kaip įsivaizduojamos bendruomenės aspektus.

5. Per pakylėtumo ir *grožio* kategorijas yra realizuojamas ryšys tarp estetinių tekstų ypatumų ir politinės Karamzino vaizduotės.

Darbas buvo aprobuotas mokslinėse konferencijose:

a) 24-26.04.2009. Tarptautinė jaunųjų filologų konferencija Tartu. Pranešimas «Прото-национальная/ имперская семантика в критико-публицистических текстах Н.Карамзина 1802 г.»

b) 24.09.2009. Respublikinė doktorantų konferencija „Doktorantų agora: metodologiniai mainai“, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Pranešimas „Imperinio diskurso problematika šiuolaikiniuose rusų literatūros/ kultūros tyrinėjimuose“.

c) 27-29.03.2010. Tarptautinė metinė konferencija BASEES, Kembridžas (Didžioji Britanija). Pranešimas “Imperial and (Proto)-National Semantics in Nikolaj Karamzin's Public Discourse”.

d) 2-4.12.2010. Tarptautinė konferencija „Séminaire de 3e cycle romand: Les frontières imaginaires des langues et des cultures : l'interpénétration des modèles romantique et des Lumières“. Pranešimas «'Национальное' и 'имперское' воображение в публицистических и политических статьях Николая Карамзина (1802-1803 г.)».

Pagrindinės disertacijos tezės buvo pristatytos seminare CRECLECO Lozanos universitete (Šveicarija) 19.04.2011. Paskaita «Воображаемая Россия в политических, публицистических и художественных произведениях Николая Карамзина».

Disertacijos struktūrą sudaro įvadas, trys dalys bei išvados. Trys dalys yra išskirtos pagal žanrinius kūrybinių ypatumus, remiantis hipoteze, kad tautos poetikos elementų reikšmė įvairiuose žanruose yra skirtinga. Kiekvienoje dalyje yra analizuojamos trijų išskirtų tautos poetikos elementų reikšmės, tačiau formali dalių struktūra gali kiek įvairuoti priklausomai nuo šių elementų ypatumų kiekvienoje iš tekstų grupių. Pirmoje dalyje yra analizuojami panegiriniai Karamzino kūrybos žanrai. Antroje dalyje nagrinėjami jo politiniai straipsniai. Trečioji dalis skirta rašytojo grožinės prozos analizei. Išvadose yra apibendrinamos tautos poetikos elementų reikšmės. Gale yra pateikiamas literatūros sąrašas.

Pagrindinis darbo turinys

Daugelio mokslininkų prieiga, tiriant tautos problematiką Karamzino tekstuose, iš esmės apima rašytojo *idėjų visumos* analizę arba jų ryšį su kai kuriais grožiniais jo tekstų elementais. Galima išskirti šiuos jau tyrinėtus tautos problematikos aspektus, pateiktus žemiau.

Tautos ar „tautinio prado/ charakterio/ savitumo“ problematika buvo tiriama a) XIX a. pradžioje Rusijoje įsiliepsnojusios polemikos apie kalbą kontekste (J.M. Lotman, A.N. Grivenko, I.Z. Serman); b) rusiško konservatizmo tradicijos atsiradimo kontekste (J.M. Lotman, L.G., Kisliagina, N.V. Minaeva, M. Raeff, R. Pipes, D.V. Jermašov); c)

„romantinio nacionalizmo“ formavimosi Rusijoje kontekste (E. Thaden, J. Black, M. Lewis); d) „Kito“ įtakos idėjoms apie tautinį vystymąsi Rusijoje kontekste (H. Rogger, J.M. Lotman, L. Greenfeld); e) „teisingo“ „tautos“ (visuomenės) gyvenimo atvaizdavimo grožinėje prozoje problematikos kontekste (G.A. Gukovskij, V.P. Stepanov, V.I. Gluchov, F.Z. Kanunova, L.A. Sapčenko, V.I. Fiodorov, A.S. Januškevič, V.V. Sipovskij, o taip pat J. Black, A.G. Cross), arba realybės ir fikcijos santykio kontekste (A. Schönle); f) sentimentalizmo ir nacionalizmo ryšio Karamzino tekstuose kontekste (V. Živov); g) emocijų reikšmės tautos problematikos kontekste (M. Majofis, A. Zorin, L.N. Kiseliova); h) peizažo, visuomeninės bei privačios erdvės, paminklų (monumentų, skulptūrų, griuvėsių) ryšio su tautos įvaizdžiais Karamzino kūryboje (A. Kahn, A. Schönle) kontekste; j) „liaudiškumo“ išraiškos problemos kontekste (S.P. Ševyriov, N.A. Dobroliubov, M.N. Pokrovskij, A.M. Skabičevskij).

Iš minėtų prieigų disertacijoje yra plėtojamos E. Kahn'o, A. Schönle idėjos apie erdvės ir tautos įvaizdžio ryšį bei paminklų reikšmę atminties ar tautinės tapatybės konstravime Karamzino tekstuose. Atmintis, turinti tiesioginį ryšį su laiku, ir erdvė yra svarbūs elementai jo tautos poetikoje. Aktuali disertaciniam darbui yra idėja apie „savęs“ ir „kito“ priešpastatymą, reikšmingą tautos įsivaizdavimui (J.M. Lotman, H. Rogger). Darbe taip pat yra plėtojamos tyrinėjimų idėjos, kuriose yra pabrėžiama emocinio komponento svarba Karamzino tautos supratimui (pvz., V. Živov, L. Greenfeld, M. Lewis, E. Thaden, A. Zorin, M. Majofis).

Šiame darbe bandoma ištirti tautos konstravimo būdus pačiuose tekstuose. Pasirinktas požiūris, traktuojantis tautą kaip tam tikrą įsivaizduojamą bendruomenę, leidžia nutolti nuo idėjų bei sampratų analizės ir susitelkti ties pačių tekstų estetinė plotme, kuri tuo pat metu yra glaudžiai susijusi ir su rašytojo politine vaizduote.

Erdvė ir laikas

Disertacijoje samprotavimų išeities taškas yra B. Andersono (1991) idėja, kad tauta yra „įsivaizduojama bendruomenė“, kurios įsivaizdavimas susijęs su romanų bei laikraščių atsiradimu. Jis bando parodyti, kokių būdu žanriniai romano ypatumai padeda įsivaizduoti modernią tautą, tai yra anoniminę žmonių bendruomenę, judančią „tuščiam homogeniškame laike“. Tokie romano ypatumai yra: siužeto struktūra (pasakojimas apie kelis įvykius, vykstančius vienu metu); visa žinantis pasakotojas; simbolinė erdvės reprezentacija, kuomet skaitymo metu skaitytojas sutapatina vidinę romano erdvę su

išorine socialine. Šiame kontekste Karamzinas išsiskiria tuo, kad jis nekūrė romanų, atitinkančių sąlygas, būtinas modernios tautos įsivaizdavimui. Tačiau panašu, kad tauta gali būti įsivaizduojama ne tik romanuose, bet ir kituose literatūriniuose žanruose, kurie kitaip artikuluoja jos svarbius elementus. Be to, tautą Karamzino tekstuose galima konceptualizuoti ne tik kaip sampratą, turinčią tam tikrą visuomeninį vartojimo kontekstą, o kaip savotišką inkliuzyvinę diskursyvinę bendruomenę, su kuria gali susitapatinti skaitytojas nepriklausomai nuo jo tautybės.

Andersono koncepcijoje (ryšys tarp romano ir modernios tautos) erdvė ir laikas yra svarbūs elementai. Šiame darbe yra pabrėžiami semiotiniai *erdvės* ir *laiko* aspektai, besiremiant Lotmanu, kuris suvokė erdvę grožiniame tekste ne tik kaip geografinės erdvės modelį, bet ir kaip erdvę, galinčią „modeliuoti įvairius pasaulėvaizdžio ryšius: laikinius, socialius, etinius ir t.t.“. Vertinamosios charakteristikos, besijungiančios su erdvinėmis ir laikinėmis, yra susijusios su įvairiais tautos kaip įsivaizduojamos bendruomenės aspektais. Pavyzdžiui, „barbarišką“ vs „apsišvietusią“ tautą Karamzino tekstuose atitinka erdvė su skirtingomis gamtinėmis bei socialinėmis savybėmis, o laikas gali pabrėžti tautos jaunumą, arba senumą.

Emocijos. Disertacijoje daroma prielaida, kad tauta Karamzino tekstuose yra ne tik įsivaizduojama, bet ir įsivaizduojama „emocinė bendruomenė“. Todėl būtina atkreipti dėmesį į skirtingus pasakotojo ar personažo emocinio santykio aspektus su „savo“ ar „kita“ bendruomene įvairiuose tekstuose. Analizuojant emocijas atsižvelgiama į konstruktyvistinę prieigą, išplėtotą *cultural studies* kryptyje *affective turn* (S. Ahmed, S. Ngai, C. Calhoun, P. Ticineto Clough, A. Athanasiou, A. Kane, G. Seigworth, M. Berezin ir kt.) Svarbiausios šiam darbui yra S. Ahmed idėjos, tiriančios emocijų vaidmenį įvairių bendruomenių (pvz., tautos, rasės) konstravime „Kultūrinėje emocijų politikoje“ (2004). Jos nuomone, pagrindinis emocijų „darbo“ bruožas – tai bendrumų ir skirtumų konstravimas, identifikacija su vienais subjektais ir deidentifikacija su kitais. Ji apibūdina bendruomenes kaip „afektyvias“, tai yra sukurtas emocijų, kurioms priskiriamos vienokios ar kitokios reikšmės, cirkuliacijos dėka, ir bendruomenių apibūdinimui dažnai naudoja kūno metaforą. Šiame darbe svarbi „afektyvios ribos“ tarp kūnų (pvz., tarp tautų) samprata, kurią, anot Ahmed, konstruoja pačios emocijos.

Afektyvią bendruomenę galima pavadinti ir emocine. „Emocinės bendruomenės“ sampratą pirmą kartą pasiūlė B. Rozenwein, atstovaujanti kryptį, kurioje yra tiriama

emocijų istorija kultūroje, emocinio žmogaus elgesio ryšys su jo kultūra bei emocijų išraiška įvairiuose tekstų tipuose. Jos tyrimo tikslas – parodyti, kaip „jautė“ save kai kurios viduramžių bendruomenės. Šioje disertacijoje klausimas, ar Karamzino tekstuose atvaizduotos emocijos liudija apie realios emocinės bendruomenės su jai būdingu emocijų spektru egzistavimą, nėra esminis. Disertacijoje tauta suvokiama kaip emocinė bendruomenė, konstruojama pačiuose tekstuose.

Į emocijų svarbą Karamzino kūryboje buvo atkreipę dėmesį A. Zorin, A. Schönle, N. Kiseliova, M. Majofis, tačiau jas reikia detaliau išnagrinėti tautos poetikos kontekste, remiantis platesne medžiaga.

Imperinė problematika. Vienas iš šio darbų tikslų yra parodyti tautos bei imperijos poetikos sąveikos specifika Karamzino kūryboje. Rusų kultūros ir literatūros tyrinėjimuose imperijos problematika konceptualizuojama įvairiais būdais. Šie tyrinėjimai daugiau ar mažiau remiasi M. Fuko diskurso samprata bei E. Saido orientalizmo koncepcija, ir juos su išlygomis galima padalinti į tris grupes: 1. plėtojančius orientalizmo idėją (A. Etkind, S. Leiton, E. Thompson); 2. analizuojančius mitologinę ar simbolinę imperinės valdžios pusę – R. Wortman, A. Zorin, V. Proskurina; 3. nagrinėjančius imperijos problematikos ryšį su pakylėtumo problematika – H. Ram, K. Clark. Paskutinė prieiga, regis, produktyviausia tiriant imperijos poetiką Karamzino tekstuose. Į imperinę problematiką, tiksliau į kai kuriuos jos aspektus atskiruose Karamzino tekstuose, buvo atkreipiamas dėmesys, tačiau ji nėra sistemingai išnagrinėta (A. Miller, A. Schönle, R.B. Kazakov, E. Thompson, V. Proskurina).

Pakylėtumo bei grožio kategorijos

Kad galima įžvelgti sąsają tarp Karamzino gamtos aprašymų ir pakylėtumo idėjos buvo atkreipę dėmesį A. Kahn, N. Kočetkova, V. Bilenkin, V. Vacuro, R. Fieguth, A. Paškurov. Požiūrį į pakylėtumą ne tik kaip į estetinę kategoriją, bet ir santykyje su Apšvietos ideologija“, demonstruoja A. Schönle, analizuodamas „Vargšę Lizą“. Disertacijoje atskleidžiama pakylėtumo kategorijos reikšmė politiniame Karamzino mąstyme. Tam ypač aktualus H. Ram'o darbas „Imperinis pakylėtumas“ (2003). Ramas parodo, kad rusų odžių tradicijoje XVIII a. pakylėtumo retorika buvo glaudžiai susijusi ir net tam tikra prasme sąlygojama imperijos tematikos. Šį ryšį jis siūlo vadinti „imperiniu pakylėtumu“. Ramas supranta pakylėtumą kaip mišrią vienu metu išgyvenamą siaubo ir

nuostabos emociją, išreiškiančią lyrinio subjekto reakciją į „susitikimą su imperija“, kuri gali manifestuotis kaip geografinė erdvė ar imperatoriaus galia.

Tautos įsivaizdavimui Karamzino tekstuose ištirti svarbi ne tik pakylėtumo, bet ir grožio kategorija. Ir šiuo atžvelgiu reikšmingas Edmundo Berko traktatas „Filosofinis tyrimas apie mūsų grožio ir pakylėtumo idėjų atsiradimą“ (1756), kuriame estetinė problematika yra glaudžiai susijusi su politiniais, valdžios bei genderiniais klausimais. Viena vertus, Berką ir Karamziną vienija bendra konservatyvaus mąstymo paradigma ir bendri konservatyvaus diskurso išraiškos būdai kalboje (J. Filatova). O kita vertus, nors Karamzinas ir nekonceptualizuoja pakylėtumo ir grožio idėjų, remiantis jo tekstų analize, galima daryti išvadą apie tai, jog jos išreiškia gilesnius estetinius jo politinės vaizduotės principus (kaip ir Berko atveju). Pakylėtumo išgyvenimui, anot Berko, yra būdingi baimė ar siaubas (virpulys, pagarbos ar garbinimo jausmas), kuriuos patiria žmogus, susidūręs su objektu, susijusiu su didumo, grėsmės, jėgos ar begalybės idėja ir kartu beasisocijuojančiu su *skausmo* ir *savisaugos* idėjomis. Tuo metu, didingi, gražūs objektai yra susiję su *malonumo* idėja ir sukelia simpatiją bei meilę, kurios pagal savo prigimtį yra *socialios*, t. y. nukreiptos į bendravimą ir kontakto užmezgimą. Grožio išgyvenimo šaltiniu tampa nedideli objektai, švelnios linijos, minkštos šviesios spalvos, t.y. tokie objektai, kurie negąsdina žmogaus vaizduotės. Anot Neal'o Wood'o, estetinės kategorijos Berko veikale taip pat apibūdina žmonių moralines savybes bei visuomenės sandarą: pakylėtumo kategorija pasireiškia per politinį „valdžios principą“, reikalaujantį „vyriškų“ arba „didingų“ dorybių – teisingumo, tvirtumo, jėgos, išminties, narsos, o grožio kategorija – per „socialumo principą“, susijusį su „moteriškomis“ arba „gražiomis“ dorybėmis – draugiškumu, atlaidumu, minkštumu, užuojauta. Taigi, disertacijoje siekiama parodyti, kaip tautos poetikos elementų reikšmės Karamzino tekstuose atsiskleidžia per grožio bei pakylėtumo kategorijas, suvokiamas per Berko estetikos prizmę.

Pirmoje dalyje „Tautos poetika panegiriniuose tekstuose“ yra nagrinėjamos Karamzino odės bei „Istorinis šlovinamasis žodis Jekaterinai II“ (1801), kuriuos vienija bendra tematika – monarchų šlovinimas.

Jo odės visų pirma analizuojamos imperinio pakylėtumo tradicijos transformacijos požiūriu. Lyginant su M.V. Lomonosovo odėmis, lyrinis Karamzino herojus susidūręs su Rusijos imperatoriumi neišgyvena tos su siaubu sumišusios

nuostabos, pavergdavusios Lomonosovo herojų. Tradicinės odinės pakylėtumo metaforikos fone (imperatorius kaip „žemės dievas“, „herojus“) Karamzinas neginčijamą pirmenybę teikia Rusijos imperatorių, Pavlo I ir Aleksandro I, „minkštoms“ arba gražioms dorybėms (gerumas, užuojauta, pakantumas). Svarbiausia emocija, sujungianti monarchus ir jų pavaldinius į vieną *emocinę bendruomenę*, yra *meilė*, vienas pagrindinių grožio afektų. Tokiu būdu, Karamzino odėse pakylėtumas savotiškai *prozaizuoja*si.

Laikas ir *erdvė* odėse taip pat išreiškia meilės diskursą. Laiko krypties (dabarties, „nukreiptos“ į ateitį) turinys atsiskleidžia per imperinį Astrėjos mitą arba aukso amžių bei ramybės toposą, „leidžiantį“ pasireikšti socialiems afektams (simpatijai, meilei) tarp monarcho ir jo pavaldinių. Vaizduodamas imperinę erdvę Karamzinas pirmenybę teikia grožio kategorijai: imperinė erdvė tampa ne tiek Rusijos geopolitinės galios simboliu, kiek „nuostabiu žydinčiu sodu“, kuriame visi yra laimingi. Taigi, galima kalbėti apie vidinį žanrinį poslinkį nuo imperinės poetikos (pakylėtumo poetikos) link tautos poetikos (grožio poetikos).

„*Istoriniame šlovinamajame žodyje Jekaterinai II*“, lyginant su Karamzino odėmis, aiškiai išsiskiria imperinė geografinė panorama, apimanti tiek pietinį imperijos plėtimosi vektorius (Tauridė, Kaukazas), tiek vakarinį (Lenkija), tiek rytinį (Sibiras). Imperinės erdvės neišmatuojamumas ir heterogeniškumas tampa pasakotojui pakylėtumo išgyvenimo šaltiniu. Tačiau kaip ir odėse pirmenybė vis dėlto teikiama grožio kategorijai, pasireiškiančiai per pasakotojo džiaugsmą jam išgirdus apie imperijos erdvės padalijimą į gubernijas (kitais tariant, „neišmatuojamo pakylėtumo“ struktūravimą, ar harmonizavimą).

„Šlovinamasis žodis“ yra ryškiausias tautos kaip įsivaizduojamos „idealios“ bendruomenės konstravimo pavyzdys Karamzino kūryboje: Jekateriną II su pavaldiniais jungia meilė, kuri priešpastatoma baimei ir prievartai. Pavaldiniai yra „piliečiai“ („rossijane“), aprėpiantys visą imperinę gyventojų įvairovę ir retoriškai susijungiantys į vieną inkliuzyvinę bendruomenę, grindžiamą meile ir koreliuojančią su visos imperijos erdve. Tai reiškia, kad į vieną bendruomenę subjektai įtraukiami ne pagal tautinius požymius, o priklausomai nuo savo jausmų nuoširdumo ir meilės imperatorienei.

Lyginant su odėmis, „Šlovinamajame žodyje“ emocinės bendruomenės konstravime svarbi afektyvi riba tarp Rusijos ir jos „priešų“, kurią formuoja *baimė* ir *siaubas*. Jau šiame kūrinyje jaučiama trintis tarp pakylėtumo ir grožio, arba jėgos ir

draugystės principų. Jėgos principas Petrą I ir Jekateriną II atveda prie būtinybės plėsti ir stiprinti imperiją vardan „išorinio saugumo“, kurio palaikymui yra naudojama baimės „ekonomija“. Gebėjimas kelti „pakylėtą“ baimę „priešams“ tampa svarbiausiu faktoriumi palaikant *ramybę* šalyje ir harmoningoje „gražioje“ bendruomenėje.

Antroje dalyje „Tautos poetika politiniuose straipsniuose“ yra analizuojami straipsniai iš „Europos skelbėjo“ (1802-1803), kuriuose sistemingai analizuojamos erdvės, laiko ir emocijų reikšmės.

Vienas iš svarbiausių „savos“ ir „svetimos“ erdvės ypatumų politiniuose straipsniuose yra Rusijos bei Europos ir kita vertus Azijos priešprieša pagal požymį „*apsišvietusi*“ šalis/ „*laukinė*“ šalis, pagal kurį Rusija yra europinės erdvės dalis. Ši priešprieša, turinti tam tikrų prasminių niuansų, yra svarbi ir Rusijos santykių su *pasauline erdve* kontekste, ir tai aiškiausiai pastebima Karamzino straipsnyje „Apie Rusijos misiją Japonijoje“ (1803). Metonimiškai reprezentuojančio imperinį centrą pasakotojo požiūryje į japonus (ir „laukinę“ Ameriką) pasireiškia „orientalizuojantis“ žvilgsnis, konstruojantis kultūrinę distanciją tarp tautų: „kito“ įvaizdis kaip „tamsuoliško“ duoda dingstį jo kultūrinimui, kuomet Rusija gali veikti kaip „civilizatorius“ kartu su kitomis europinėmis imperijomis. Tautos kaip įsivaizduojamos bendruomenės konstravime svarbų vaidmenį atlieka ir *peizažas* „savo“ erdvėje: jeigu vaizdingų Maskvos apylinkių gamtos grožis, susijęs su minimaliu žmogaus įsiskverbimu į ją idėja bei grožio kategorijos artikuliacija, metaforiškai yra perkeliamas tautai, tai „svetimos“ gamtos egzotika ir „siaubai“ pabrėžia imperinį tautos aspektą (jos jėgas ir sugebėjimą „įveikti“ bei „įvaldyti“ pakylėtumą gamtoje).

Politiniuose straipsniuose, kaip ir odėse, *laiko ašyje* aktualizuojama dabartis, kurios išskirtiniai požymiai yra *ramybė* ir *taika*, padedančios aktualizuotis grožio kategorijai (emocinių ir socialinių ryšių įtvirtinimas tautoje ir tarp jos bei kitų tautų). Be to, Rusiją charakterizuoja pradžios laikas, pabrėžiantis jos potencialą besivystant ir besimokant lyginant su „persisotinusia“ ir „pavargusia“ Europa.

Emocijos politiniuose straipsniuose funkcionuoja taip: *meilė*, *siaubas* ir *neapykanta* konstruoja *afektyvią ribą* tarp šalių „kaimynių“ – Rusijos, Anglijos ir Prancūzijos – kurios kaip imperijos pagal gebėjimą kelti *siaubą* (pakylėtumo apraiška) priklauso vienai erdvei. Pagal meilę švietimo vertybėms ir deidentifikaciją su kolonijomis Rusija taip pat yra europinės afektyvios bendruomenės dalis, tačiau ją

išskiria meilė tėvynei, susijusi su skirtumu nuo Europos konstravimu. Savo ruožtu, Karamzinas neapykantą tarp apsišvietusių šalių (Anglijos ir Prancūzijos) vertina itin negatyviai: jausdamos neapykantą viena kitai jos patenka į semantinį „barbariškumo“ lauką.

Rusijos monarcho ir pavaldinių bendruomenė, vienijama euforinių emocijų, viena vertus, aprašoma per grožio kategoriją, kuri charakterizuoja ne realią bendruomenę, o tą, kuri *galėtų būti* – tai rodo jos *utopiškumą*. Kita vertus, čia, palyginti su kitais žanrais, svarbi reikšmė emocinės bendruomenės „sankaboje“ yra suteikiama baimei ir paklusimui valdžiai – tai rodo pakylėtumo kategorijos, susijusios su Karamzino „politiniu realizmu“ (Lotmano terminas), „darbą“, ryškiausiai pasireiškiantį „Užrašuose apie senovinę ir naują Rusiją“ (1811). Politiniuose straipsniuose grožio ir pakylėtumo kategorijų derinimasis konstruoja pasaulį, kurį, perimant A.G. Cross'o apibūdinimą, galima pavadinti „autoritarine Arkadija“.

Trečioje dalyje „Tautos poetika mažojoje grožinėje prozoje“ yra analizuojami grožiniai Karamzino kūriniai.

Rusijos *erdvė* mažojoje prozoje „įeina“ į europinę erdvę pagal apsišvietimo plitimą, daugiausiai šeimos lygmenyje. Skirtingai nei kituose žanruose „savo“ ir „svetimą“ („priešišką“) erdvę skiria religinė riba. „Savo“ erdvėje galima išskirti *tėvynės* erdvę (koreliuojančią su ekskliuzyvine bendruomene, „apribota“ ortodoksinės tapatybės, – iš jos išbraukiami „prietaringieji“), kuri yra netapati imperijos erdvei ir apima Maskvą, provinciją bei Volgos ir Svijagos santaką. Pasakotojo/ personažo tėvynės išgyvenimo patirtis atsiskleidžia per grožio paradigmą. Pakylėtumas, priešingai, dalyvauja konstruojant imperinį Maskvos charakterį per „siaubo“ ir „didybės“ semantiką („Vargšė Liza“, 1792), susijusių su tokiais šio miesto aspektais, kaip „godumas“ bei „didumas“.

Emocijos mažojoje prozoje funkcionuoja tokiu būdu: negatyvios emocijos (siaubas) konstruoja afektyvią ribą tarp Rusijos ir jos „priešų“, kuri aktualizuojasi kūrinuose su istoriniu kontekstu. Euforinės emocijos vienija emocinę bendruomenę dviem kryptim – monarchas/ pavaldiniai bei bajorai/ valstiečiai. Bajorų/ valstiečių bendruomenė ypatinga tuo, kad juos jungiančios euforinės emocijos aktualizuojasi juos skiriančios socialinės ribos dėka. Emocinė bendruomenė daugiausiai aprašoma grožio kategorijos, išreiškiančios jos *utopiškumą*, terminais. Tokią bendruomenę atitinka miesto erdvė praeityje arba kaimo dabartyje. Kita vertus, moderni bendruomenė, atitinkanti

šiuolaikinio (Karamzino atžvilgiu) miesto erdvę, pasižymi tuo, kad nėra konstruojama emocijų ir jos negalima aprašyti pasitelkus šeimos metaforą.

Laikas mažojoje prozoje, kaip ir kituose žanruose, yra glaudžiai susijęs su emocinės bendruomenės konstravimu, kurią dažniausiai charakterizuoja *praeities* laikas. Tačiau laikas, suprantamas kaip *atmintis*, tarnauja emocinio ryšio formavimui dviem kryptim. Vienu atveju, socialinėje vertikalėje emocinio bendrumo atsiradimui tarp valstiečių/ bajorų ypatingą reikšmę turi grožio kategorija (atmintis apie „mažą žmogų“ – valstietį, „Frolas Silinas“, 1791). Kitu atveju, istorinė atmintis yra išgyvenama kaip pakylėtumo šaltinis (pasakotojo baimė prieš „laiko prarają“) ir tarnauja tautos ryšio su savo praeitimi bei istorija realizavimui („Vargšė Liza“).

Tyrimo rezultatai

Disertacijoje patvirtinama hipotezė, kad tautos poetika Karamzino tekstuose yra specifinė žanriniu kūrinų požiūriu – skirtinguose žanruose tautos poetikos elementai turi skirtingą „sąlyginę vertę“ bei reikšmę. Atliktas tyrimas leidžia suformuluoti šias išvadas:

1. Svarbiausiu tautos poetikos elementu neatsižvelgiant į žanrinę kūrinų specifiką yra *emocijos*. Galima pasakyti, kad tauta kaip įsivaizduojama bendruomenė jo tekstuose yra visų pirma emocinė bendruomenė, kurioje itin svarbi afektyvi santykių dinamika ne tik tarp monarcho ir jo pavaldinių, bet ir tarp šalių, kurių politiniai santykiai dažnai aprašomi emocinio kontakto terminais, šiame darbe apibūdinamo kaip „afektyvi riba“.

Pagrindinės emocijos, jungiančios subjektus į vieną emocinę bendruomenę, yra *meilė* ir *baimė*. Meilė susijusi su grožio kategorija, kurios socialinis aspektas pasireiškia draugystėje ir harmoningame bendravime tarp skirtingų socialinių sluoksnių, o baimė, priešingai nei meilė, išreiškia pakylėtumo kategoriją, susijusią su jėgos bei paklusimo valdžiai idėja. Meilė monarchui arba meilė tarp bajorų ir valstiečių akcentuojama visuose žanruose ir turi didžiausią reikšmę vienijant emocinę bendruomenę. Be to, nors V. Živovas teigė, kad rusų sentimentalizme bent jau retoriškai buvo ištrinamos ribos tarp įvairių socialinių sluoksnių, disertacijoje yra parodoma, kad mažojoje Karamzino prozoje būtent socialinių ribų buvimas ir jų išsaugojimas (o ne griovimas), iš dalies leidžia pasireikšti euforinėms emocijoms, sujungiančioms bajorus ir valstiečius.

Galima padaryti išvadą, kad tauta kaip meile grindžiama, ir grožio kategorijos terminais aprašoma bendruomenė, kurioje baimė atlieka pabrėžtinai menką vaidmenį,

yra *utopinė* bendruomenė. Karamzino meilės diskurso savitumas (utopiškumas) atsiskleidžia Prancūzų revoliucijos „siaubų“, Pavlo I „savivaldos“ ir nuolat besikeičiančio Europos žemėlapiu fone. Tokiu būdu, Rusija konstruojama kaip savotiškas „emocinis prieglobstis“ nuo sparčių istorinių pokyčių.

Reikėtų pažymėti ir tam tikrą Karamzino „emocinę evoliuciją“, kurios priešingi poliai pastebimi „Istoriniame šlovinamajame žodyje Jekaterinai II“ ir „Užrašuose apie senovinę ir naująją Rusiją“: teikdamas prioritetą meilei, kuri vaizduojama kaip svarbiausia emocija valdant pavaldinius ir kuriant „idealią“ bendruomenę Rusijos imperijoje, jis palaiapsniui pripažįsta baimės būtinybę ir svarbą. Taip „gražios bendruomenės“ diskursas derinasi su „politinės būtinybės“ diskursu, pripažįstančiu baimės (pakylėtumo) būtinybę bendruomenės valdyme. Be to, baimė (ir įvairios jos atmainos, pavyzdžiui, siaubas), kurią Rusija kelia kitoms šalims, konstruoja tarp jų afektyvią ribą, paradoksaliai prisidėdama prie „gražios bendruomenės“ ir vidinės ramybės pačioje Rusijoje.

2. *Erdvė* taip pat svarbus tautos poetikos elementas Karamzino tekstuose. Jo politiniams straipsniams bei grožinei prozai būdingas „savos“ ir „kitos“ erdvės priešpastatymas pagal „apsišvietimo“/ „barbariškumo“ požymį, o religinis jos aspektas svarbus tik grožinėje prozoje. Nors apšvietimo požiūriu Rusija priklauso europinei erdvei, tautos įsivaizdavimo specifikai suprasti būtina atsižvelgti ir į kitą erdvės padalijimo būdą. Su „sava“ gali būti siejama tiek imperijos, tiek tėvynės erdvė, kurios netapačios viena kitai. Imperinę erdvę žymi įvairios pakylėtumo kategorijos apraiškos, o tėvynė yra charakterizuojama per grožio kategoriją. Pasakotojui suvokiant tėvynę svarbus laiko faktorius – prisiminimai apie praeitį (vaikystė).

Reikia pažymėti ypatingą peizažo vaidmenį įsivaizduojant tautą. Disertacijoje plėtojamos produktyvios idėjos kai kurių tyrėjų, kurie analizavo ryšį tarp peizažo Karamzino tekstuose ir jo bandymų suvokti tautinę tapatybę (A. Schönle, Ch. Ely). Disertacijoje parodoma, kad vaizdingo peizažo (*picturesque*), artikuluojančio konservatyvią politinę programą ir patriarchalinę tapatybę kai kuriuose straipsniuose iš „Europos skelbėjo“, specifika atsiskleidžia lyginant jį ne tik su analogišku europietišku vaizdingu peizažu (ką pademonstravo Schönle), bet ir su „svetima“ (neeuropietiška) gamta. „Savo“ erdvės ribose tokio peizažo specifika atsiskleidžia priešpastačius jį „svetimai“ didingai egzotiškai gamtai, kuomet paaiškėja, kad jis aktualizuoja grožio

kategorijos, kuri yra svarbiausia tautos kaip įsivaizduojamos bendruomenės charakteristika, apraiškas (socialumo principą). Savo ruožtu, gebėjimas „užvaldyti“ „svetimą“ didingą gamtą atitinka imperinį tautos aspektą.

3. *Laikas* Karamzino tekstuose funkcionuoja viena vertus kaip *atmintis* apie „mažą žmogų“ ir istoriją, o kita vertus – kaip laiko *vektorius*. Laikas veikia kaip atmintis apie valstietį („Frolas Silinas“), kuri yra priešinama atminčiai apie „herojus“, tarnaudama distancijos tarp įvairių socialinių sluoksnių (bajorų ir valstiečių) sumažinimui. Tokios atminties konstravime pasireiškia grožio kategorija (Frolo „minkštų“ dorybių, sukeliančių ašaras ir susijaudinimą, akcentavimas). Laikas kaip atmintis apie istoriją tampa pasakotojui pakylėtumo išgyvenimo šaltiniu (išnykimo baimė) ir padeda atsirasti emociniam bendrumui tarp tautos ir jos praeities.

Laiko *vektorius* visuose žanruose išreiškia tam tikras emocinės bendruomenės savybes. Mažajoje prozoje praeitis susijusi su emocinės utopinės bendruomenės egzistavimu, kuris yra neįmanomas dabartyje. Odėse ir politiniuose straipsniuose priešingai, bendruomenė, kuri *galėtų būti*, vaizduojama dabartyje, ir jos pagrindinis bruožas yra *ramybė*, prisidedanti prie grožio aktualizacijos bendruomenėje.

Be to, laikas gali charakterizuoti kai kurias tautos „savybes“: pavyzdžiui, Rusiją politiniuose straipsniuose, skirtingai nei Europą, apibūdina pradžios laikas (jaunumas, gebėjimas mokytis, jėgos), pabrėžiantis jos potencialą.

4. Disertacijoje parodoma, kad tautos poetika kai kuriais atvejais yra glaudžiai susijusi su *imperijos* įsivaizdavimu arba *poetika*. Reikia pabrėžti, kad šios dvi poetikos nėra antagonistinės: jos papildo viena kitą, todėl dažnai tarp jų sunku nubrėžti aiškią ribą (tai patvirtina A. Millerio išvalga, kad Karamzinui tauta ir imperija nėra antagonistinės kategorijos). Jas visų pirma vienija imperatoriaus/ imperatorienės įvaizdis. Vienu metu imperatorius/ imperatorienė yra tiek tautos tėvas/ motina (patriarchalinis įvaizdis), tiek ir tėvynės (prilyginamos visai imperijai), tapdamas visų pavaldinių meilės objektu. Antra, politinė imperijos galia, jos dydis bei heterogeniškumas, taip pat kaip ir rusų gebėjimas mokytis ir jų pasiekimai įvairiose srityse yra pasakotojo/ autoriaus pasididžiavimo objektas. Tačiau tarp abiejų poetikų galima nubrėžti skirtumą, kurį sąlygoja jų ryšio su grožio bei pakylėtumo kategorijomis specifika.

Imperijos erdvė, imperatorių pastangos ją valdant, nukreiptos į vidinį šios erdvės „dalių suderinimą“ ir praplėtimą tiesiogine ir metaforine prasme, tampa

pakylėtumo išgyvenimo šaltiniu pasakotojui/ autoriui bei imperijos „kaimynams“. Imperinė poetika labiausiai pasireiškia panegiriniuose žanruose ir politiniuose straipsniuose (nors odėse imperinio pakylėtumo tradicija praranda jėgą, „Istoriniame šlovinamajame žodyje Jekaterinai II“ jos retorika atsinaujina). Mažonoje prozoje ji pasireiškia tik „Vargšėje Lizoje“, kurioje pakylėtumas susijęs su Maskvos imperinio charakterio konstravimu.

Taigi, tauta kaip įsivaizduojama bendruomenė, koreliuojanti su imperijos erdve panegiriniuose žanruose, yra inkliuzyvinio pobūdžio. Ir, priešingai, tauta, koreliuojanti su tėvynės erdve ir „apribota“ ortodoksinės tapatybės, grožiniuose tekstuose yra ekskliuzyvinio pobūdžio. Galima padaryti išvadą, kad abi poetikos išreiškia skirtingus tautos kaip įsivaizduojamos bendruomenės aspektus.

5. Atlikta analizė parodo, kad Karamzino tekstuose tautos poetiką žymiu mastu sąlygoja jo politinio mąstymo *utopinės* ir *realistinės* tendencijų, kurias išskyrė Lotmanas, sąveika. Šis darbas leidžia esmingai patikslinti šios sąveikos specifiką. Utopinė tendencija įsilieja į grožio paradigmą, o realistinė – į pakylėtumo. Tokiu būdu, būtent per šių kategorijų realizacijos formą politinė rašytojo vaizduotė įgauna pavidalą tekstuose: šios kategorijos leidžia susieti tautos poetikos elementų reikšmes ir grožinius teksto elementus su jo politiniais samprotavimais, konstatuojant glaudų ryšį tarp tekstų estetikos ir Karamzino politinės vaizduotės.

ПОЭТИКА НАЦИИ В ТЕКСТАХ НИКОЛАЯ КАРАМЗИНА (1787-1803 г.)

Работы Н.М. Карамзина неизменно попадают в фокус исследовательского внимания, когда речь заходит о проблеме становления «русского национального самосознания», о развитии «русской идеи» и т.п. *Цель* данного диссертационного исследования – показать, каким образом в текстах Карамзина конструируется нация как воображаемое сообщество. *Актуальность* диссертации определяется тем, что она вписывается в контекст активно ведущихся междисциплинарных исследований по «нациестроительству» и особенно в проблематику поиска способов концептуализации нации как «продукта» культуры. Один из главных вопросов в этой связи – как от конкретного материала (литературного, живописного, архитектурного и т.д.) перейти к политическому воображению, т. е. выявить тонкие текстуальные механизмы, в которых можно обнаружить незаметную «лабораторию» воображения нации, в данном случае – способы воображения нации в текстах Карамзина. Для современных исследований нации в области истории и теории культуры также характерно стремление описать и проанализировать отличия по-разному понимаемого национального дискурса от других дискурсов, риторик или поэтик. Особенность данной работы заключается в том, что в ней исследуется не совокупность идей Карамзина о нации, а совокупность художественных элементов, определяющих специфику ее конструирования в самих текстах, то есть – поэтика нации. Кроме того, данная работа показывает, как поэтика нации может быть описана во взаимодействии и переплетении с имперской поэтикой.

Можно заметить, что анализ проблематики нации в многочисленных исследованиях (Б. Андерсон, Дж. Каллер, Ф. Моретти, Ю.М. Лотман, Г. Роггер, Б. Розенвейн, В.М. Редди, С. Ахмед, А. Зорин, В. Живов и др.), так или иначе учитывает такие элементы, как *пространство* (напр., проблема концептуализации национального пространства), *время* (напр., связь между спецификой «нового» времени и модерной нацией) и *эмоции* (напр., патриотизм vs космополитизм; эмоции как механизм исторического изменения), которые понимаются по-разному, в зависимости от исследовательского ракурса. Это дает основание полагать, что *конститутивными элементами поэтики нации* в текстах Карамзина являются

пространство, время и эмоции, специфика которых, как показывается в данной работе, раскрывается посредством категорий возвышенного и прекрасного.

Основные цели данного исследования: показать (I), каким образом в текстах Карамзина конструируется нация как воображаемое сообщество; (II) каким образом поэтика нации взаимодействует с поэтикой империи. Для раскрытия этих целей ставятся **задачи**: а) описать значения основных элементов поэтики нации; б) раскрыть роль категорий возвышенного и прекрасного в воображении нации.

Методология. Для анализа поэтики нации в текстах Карамзина учитываются подходы, разрабатываемые в различных научных областях (эстетике, истории эмоций и идей, семиотике, а также политической теории), прямо или косвенно соприкасающихся с проблематикой «нации». Поэтому настоящая диссертационная работа имеет междисциплинарный характер. В ней используется *конструктивистский* подход, отказывающийся от эссенциализации явлений, и общий *структурно-семиотический*. Нация в работе понимается в духе конструктивистского подхода Бенедикта Андерсона (1991), который определяет ее как некое «воображаемое сообщество», важную функцию в воображении которого выполняют тексты (литература). В анализе функций эмоций учитываются *конструктивистские* идеи Сары Ахмед (2004), позволяющие описать способы конструирования «аффективной границы» между нациями. Проблематика возвышенного и прекрасного анализируется, опираясь на *эстетику* Эдмунда Берка (1756), так как она позволяет раскрыть связь между художественной спецификой произведений Карамзина и его политическим мышлением. Для понимания имперской проблематики наиболее важным представляется подход Харши Рама, открывающий возможность ее концептуализации в текстах Карамзина с помощью понятия *имперского возвышенного*.

Материалом исследования являются произведения малого жанра, написанные Карамзиным в период между появлением его двух *opera magna*, «Писем русского путешественника» (1791-1792) и «Истории государства российского» (1816-1826). В диссертации анализируются панегирические произведения (оды и «Историческое похвальное слово Екатерине II»), политические статьи, а также малые художественные прозаические произведения.

Произведения этого периода представляются достаточно репрезентативными и позволяют продемонстрировать характер изменений в поэтике нации. Кроме того, этот период связывает царствования трех императоров, Екатерины II, Павла I и Александра I, играющих важную роль в конструировании воображаемой нации в текстах Карамзина.

Новизна данного диссертационного исследования определяется следующими обстоятельствами:

– в работе поднимается вопрос не о том, *что* такое нация для Карамзина, или как «реальная» нация отражается в текстах, а о том, *как* она в них воображается или конструируется. Такой подход позволяет показать тесную связь эстетического измерения текстов и политического воображения Карамзина;

– в исследовании впервые показывается роль категорий возвышенного и прекрасного в поэтике нации и, в более широком смысле, в политическом воображении;

– в работе впервые показывается специфика взаимодействия поэтики нации и империи в текстах Карамзина.

Проведенное исследование позволяет сформулировать следующие **основные положения, выносимые на защиту:**

1. Поэтика нации в исследуемых текстах Карамзина определяется взаимодействием следующих конститутивных элементов: *пространства, времени и эмоций*. Поскольку главную роль в ее воображении играют эмоции, нация является воображаемым эмоциональным сообществом.

2. Поэтика нации в текстах Карамзина жанрово специфична.

3. Специфика значений конститутивных элементов нации как воображаемого сообщества раскрывается, главным образом, посредством категорий возвышенного и прекрасного.

а. *Пространство* родины коррелирует с нацией как «эксклюзивным» сообществом, а пространство империи – с нацией как «инклюзивным». «Свое» пространство преимущественно характеризуется в терминах категории прекрасного.

б. *Время* как история является источником возвышенного и способствует установлению эмоциональной связи нации со своим прошлым. Значение времени

также раскрывается в его «способности» актуализировать проявление прекрасного в нации.

в. Главную роль в объединении нации как *эмоционального* сообщества играют эвфорические *эмоции* (любовь), являющиеся выражением категории прекрасного, которая характеризует нацию как *утопическое* сообщество. В свою очередь, *страх* (выражение возвышенного) в отношениях между монархом и подданными и между странами соответствует «*политическому реализму*» отношений между ними.

4 Поэтика нации связана с поэтикой *империи*, для которой характерна риторика возвышенного, раскрывающаяся в изображении имперского пространства, в его соотношении с «чужим» пространством в мировом контексте и специфике действия имперской власти. При этом обе поэтики выражают два разных аспекта нации как воображаемого сообщества.

5. Посредством категорий возвышенного и прекрасного осуществляется связь между эстетическими особенностями текстов и политическим воображением Карамзина.

Апробация работы происходила в ходе научных конференций:

а) 24-26.04.2009. Международная конференция молодых филологов Тарту. Доклад «Протонационалистическая/ имперская семантика в критико-публицистических текстах Н. Карамзина 1802 года».

б) 24.09.2009. Республиканская докторантская конференция «Докторантская агора: методологический обмен», Институт литовской литературы и фольклора. Доклад «Проблематика имперского дискурса в современных исследованиях русской литературы/ культуры».

с) 27-29.03.2010. Международная годовая конференция BASEES, Кембридж (Великобритания). Доклад “Imperial and (Proto)-National Semantics in Nikolaj Karamzin's Public Discourse”.

д) 2-4.12.2010. Международная конференция „Séminaire de 3e cycle romand: Les frontières imaginaires des langues et des cultures: l'interpénétration des modèles romantique et des Lumières“. Доклад «“Национальное” и “имперское” воображение в публицистических и политических статьях Николая Карамзина (1802-1803 г.)».

Основные тезисы диссертации были представлены на семинаре CLERCLEO в Лозаннском университете (Швейцария) 19.04.2011. Лекция «Воображаемая Россия в политических, публицистических и художественных произведениях Николая Карамзина».

Структура диссертации: работа состоит из введения, обзора теоретических подходов, трех частей, заключения и списка использованной литературы. Три части выделяются по жанровому признаку, исходя из гипотезы, что «удельный вес» элементов, составляющих поэтику нации, в разных жанрах отличается и обладает разным значением. В каждой из частей анализируются значения трех конститутивных элементов поэтики нации, однако формальная структура глав может несколько варьироваться в зависимости от особенностей этих элементов в каждой из групп текстов. В первой части анализируются панегирические жанры Карамзина. Во второй части рассматриваются его политические статьи. Третья часть посвящена анализу малой художественной прозы. В заключении обобщаются значения элементов поэтики нации.

В первой части **«Поэтика нации в панегирических текстах»** анализируются его оды и «Историческое похвальное слово Екатерине II» (1801), которые объединяет общая тематика – восхваление монарха. Данные произведения рассматриваются в свете традиции имперского возвышенного. Если в одах происходит ее «прозаизация» (преобладание прекрасного над возвышенным), то в «Похвальном слове» риторика возвышенного «восстанавливается», однако в целом и в нем парадигма прекрасного преобладает. «Похвальное слово» представляет собой яркий пример конструирования нации как утопического сообщества (оно объединяется эвфорическими эмоциями; ему соответствует «прекрасная» природа; оно описывается с помощью метафоры семьи во главе с монархом), которое коррелирует с пространством всей империи и имеет инклюзивный характер: в него могут включиться все подданные вне зависимости от их национальной принадлежности.

Во второй части **«Поэтика нации в политических статьях»** анализируются политические статьи Карамзина периода «Вестника Европы» (1802-1803). Хотя нация в них также изображается как утопическое сообщество, конструируемое эвфорическими эмоциями (любовь), однако наряду с этим в

текстах все большее значение придается роли страха в управлении сообществом. Образ утопического сообщества разрушается в «Записке о древней и новой России» (1811), в которой в полной мере отражен «политический реализм» Карамзина. В политических статьях важна роль категории возвышенного, которая подчеркивает «способность» России как империи действовать на мировой арене.

В третьей части «**Поэтика нации в малой художественной прозе**» анализируются художественные произведения Карамзина. В малой прозе можно выделить пространство родины, которое, в противоположность имперскому пространству, коррелирует с нацией как эксклюзивным сообществом, «ограниченным» православной идентичностью (из пространства родины исключаются «суеверные»). Локальный опыт переживания родины является частью парадигмы прекрасного, в то время как возвышенное конструирует имперский характер Москвы. Нация как эмоциональное сообщество также описывается в терминах категории прекрасного (что указывает на его утопичность) и с помощью метафоры семьи. В малой прозе представлено и модерное сообщество («Чувствительный и холодный»), спецификой которого является то, что оно не является «эмоциональным» и не описывается через метафору семьи.

Результаты исследования

В работе подтвердилось предположение, что поэтика нации в текстах Карамзина жанрово специфична – в разных жанрах элементы поэтики нации обладают разным «удельным весом» и значением. Проведенный анализ позволяет сформулировать следующие общие выводы:

1. Важнейшим элементом поэтики нации безотносительно к жанровой специфике у Карамзина являются *эмоции*. Можно сказать, что нация как воображаемое сообщество в его текстах является, прежде всего, *эмоциональным сообществом*, в котором исключительно важна динамика аффективных отношений не только между монархом и подданными, но и между странами, политические отношения которых зачастую также описываются в терминах эмоционального контакта, в данной работе определяемого как *аффективная граница*.

Главными эмоциями, объединяющими субъектов в одно эмоциональное сообщество, являются любовь и страх. Любовь представляет собой выражение прекрасного, социальным аспектом которого является дружба и общение, а страх, в противоположность любви, выражает возвышенное, связанное с идеей силы и подчинения власти. Любовь к монарху или любовь между дворянами и крестьянами акцентируется во всех жанрах и играет явно преобладающую роль в объединении эмоционального сообщества. При этом характерно то, что хотя в русском сентиментализме по крайней мере риторически и стирались границы между различными социальными стратами, как говорил Виктор Живов, тем не менее, в работе было показано, что в малой художественной прозе Карамзина именно наличие и сохранение социальных границ является одним из факторов, способствующих проявлению эвфорических эмоций, объединяющих дворян и крестьян.

Можно сделать вывод, что сообщество, в котором страх играет подчеркнута незначительную роль и которое основывается на любви и описывается в терминах прекрасного, представляет собой утопическое сообщество, то, которое *могло бы быть* (некоторые аспекты или элементы такого сообщества выражены во всех анализируемых жанрах). Специфичность дискурса любви (его утопичность) раскрывается на фоне «ужасов» Французской революции, «самовластия» Павла I и постоянно меняющейся карты Европы. Россия, таким образом, конструируется как некое «эмоциональное убежище» от стремительных исторических изменений (это особенно ярко видно в «Историческом похвальном слове Екатерине II»).

Следует отметить и своего рода «эмоциональную эволюцию» Карамзина, противоположные полюса которой находят выражение в таких произведениях как «Историческое похвальное слово Екатерине II» и «Записка о древней и новой России»: отдавая приоритет любви, которая изображается как главная эмоция в управлении подданными и создании «идеального» сообщества, постепенно он признает и необходимость и значение страха. Так дискурс «прекрасного сообщества» совмещается с дискурсом «политической необходимости», в котором признается необходимость страха (возвышенного) в управлении сообществом. Кроме того, страх и его различные модификации (например, ужас) по отношению

к России конструирует аффективную границу между странами, парадоксальным образом способствуя существованию «прекрасного сообщества» и внутреннего спокойствия в самой России.

2. *Пространство* также является важным элементом в поэтике нации в текстах Карамзина. Для его политических статей и малой прозы характерно противопоставление «своего» и «чужого» пространства по признаку просвещенности/ дикости, религиозный же его аспект существенен только для малой прозы. Хотя по признаку просвещенности Россия является европейским пространством, для понимания специфики воображения нации необходимо учитывать и другой способ деления пространства. Так, в качестве «своего» пространства в текстах Карамзина может выступать как империя, так и родина, при этом они не тождественны друг другу. Маркером имперского пространства являются различные формы проявления возвышенного, а родина характеризуется через прекрасное. В восприятии родины повествователем важен временной фактор – воспоминания о прошлом (детство). Специфической особенностью имперского пространства является неопределенность его границ и тенденция к прямому или «метафорическому» расширению, а также то, что оно может переживаться как «возвышенное» соседями России.

Следует отметить особую роль пейзажа в воображении нации. В настоящей работе развиваются продуктивные идеи некоторых исследователей, которые рассматривали связь между изображением пейзажа у Карамзина и его попытками концептуализации национальной идентичности (Андреас Шенле, Кристофер Элай). В диссертации показывается, что специфика живописного пейзажа, артикулирующего консервативную программу и патриархальную идентичность, в некоторых статьях из «Вестника Европы» определяется не только через сравнение с аналогичным европейским живописным пейзажем (что было продемонстрировано у Шенле), но и через сравнение с «чужой» природой (неевропейской). В границах «своего» пространства живописный пейзаж, противопоставленный «чужим» возвышенным ужасам и экзотике, актуализирует проявление прекрасного (как социального принципа), которое является определяющей категорией в характеристике нации как воображаемого

сообщества. В свою очередь, способность «покорять» чужую возвышенную природу, соответствует имперской составляющей нации.

3. Время в текстах Карамзина, с одной стороны, представлено как *память* о «маленьком человеке» и об истории, а с другой стороны – как *временной вектор*. Оно выступает в качестве памяти о крестьянине («Фрол Силин») и противопоставляется памяти о «великих героях». Поскольку в конструировании памяти о крестьянине акцентируются мягкие его добродетели, которые вызывают «умиление» и слезы, то она связана с функционированием категории прекрасного, способствуя сокращению дистанции между различными социальными стратами (дворянами и крестьянами). Время же как память об историческом прошлом («Бедная Лиза») связано с переживанием его как источника возвышенного, выражающегося в страхе повествователя перед «исчезновением». В этом качестве оно обеспечивает эмоциональную сцепку нации со своим прошлым.

Временной вектор во всех жанрах выражает определенные характеристики эмоционального сообщества. В малой прозе прошлое связано с существованием утопического эмоционального сообщества, которое невозможно в настоящем. В одах же и политических статьях, наоборот, сообщество, которое *могло бы быть*, изображается в настоящем, главной спецификой которого является *покой*, способствующий актуализации прекрасного в сообществе.

Кроме того, посредством времени также могут характеризоваться некоторые «качества» нации: например, Россию в политических статьях, по сравнению с Европой, характеризует время начала, подчеркивающее ее потенциал.

4. В диссертации также было установлено, что поэтика нации в некоторых случаях тесно переплетается с поэтикой империи. При этом обе поэтики вовсе не являются антагонистичными (что подтверждает наблюдение Алексея Миллера), но дополняют друг друга, так что зачастую сложно провести между ними четкую границу. Они объединены между собой образом императора/ императрицы, которые одновременно являются и отцом/матерью народа (патриархальный образ), и отцом/ матерью отечества (приравняемому всей империи). При этом монарх выступает объектом любви всех подданных. Политическая сила империи, ее величина и гетерогенность, равно как и способность русских учиться и их достижения в разных областях (характеристика нации) являются объектом

патриотической гордости повествователя/ автора. Однако между этими поэтиками можно провести и различие, которое определяется главным образом спецификой их связи с категориями возвышенного и прекрасного.

Для определения специфики имперской поэтики у Карамзина наиболее продуктивным представляется подход, при котором имперская тематика связывается с проблематикой возвышенного (Харша Рам, Катерина Кларк). В диссертации было показано, что поэтика империи главным образом определяется категорией возвышенного: возвышенностью наделяется пространство, политическая сила империи, а также усилия монархов, направленные на ее расширение в прямом и переносном смысле и «согласование ее частей». Российская империя переживается как источник возвышенного не только повествователем, но и «соседями» России. В статье «О Российском посольстве в Японию» имперская поэтика выражается не только посредством возвышенного, но и посредством «ориентализирующего» взгляда повествователя, который конструирует культурную дистанцию между «своими» и «чужими» («дикими»).

В работе показывается, что наличие имперской поэтики наиболее характерно для панегирических жанров и политических статей. В одах традиция имперского возвышенного теряет силу, однако в «Похвальном слове» его риторика восстанавливается. При этом в панегирических текстах проявляется общая тенденция к «смягчению» эффектов возвышенного применительно к поэтике империи. В малой прозе она проявляется только в «Бедной Лизе», в которой возвышенное подчеркивает имперский характер Москвы.

Таким образом, нация как воображаемое сообщество, коррелирующая с пространством империи в панегирических жанрах, представляет собой «инклюзивное» сообщество, и, напротив, нация, коррелирующая с пространством родины и «ограниченная» православной идентичностью в художественных текстах, является сообществом «эксклюзивным». Можно сделать вывод, что эти две поэтики выражают разные аспекты нации как воображаемого сообщества.

5. Проведенный анализ показывает, что поэтика нации у Карамзина в значительной степени обусловлена взаимодействием утопической и реалистической тенденции в его политическом мышлении, на наличие которых указывал в частности Лотман. Настоящая работа позволяет существенным образом

уточнить специфику этого взаимодействия. Представляется, что утопическая тенденция вписывается в парадигму прекрасного, а реалистическая – возвышенного. Именно посредством разных форм реализации этих категорий политическое воображение автора оформляется в тексте, связывая между собой элементы поэтики нации, художественные элементы текста и политические рассуждения Карамзина. Тем самым можно констатировать наличие тесной связи между эстетикой его текстов и его политическим воображением.

THE POETICS OF THE NATION IN NIKOLAY KARAMZIN'S TEXTS (1787-1803)

The works of Nikolay Karamzin are an essential point of reference in the “old” and “modern” investigations of the issue of the formation of the Russian national consciousness, the “Russian idea” and the questions alike. This study aims at describing the ways in which the nation is constructed as an imagined community in Karamzin’s text. This dissertation is *relevant* because it fits well into the context of actively performed interdisciplinary research of the process of “nation building” and especially of the problematics of the conceptualization of the nation as a “product” of culture. One of the main questions in this regard is how it is possible to move from a concrete material (literary, painted, architectural and etc.) to political imagination, that is, how to define subtle textual mechanisms which point at the indiscernible “laboratory” of the imagination of the nation, in this case – the means of imagining the nation in Karamzin’s texts. Modern investigations of the phenomenon of the nation in the field of history and theory of culture also describe and analyze the ways in which the national discourse (which is understood differently) differs from other discourses or poetics. The distinctive feature of this dissertation is that it researches not a set of Karamzin’s ideas related to the topic of the nation, which has already been done by many scholars, but a set of artistic elements that define the specifics of its construction in the texts, that is a *poetics of the nation*. Moreover, this study shows that the poetics of the nation can be described in connection and interaction with imperial poetics.

One can notice that numerous researches (B. Anderson, J. Culler, F. Moretti, J.M. Lotman, H. Rogger, B. Rosenwein, W.M. Reddy, S. Ahmed, A. Zorin, V. Živov and etc.) that analyze the issue of the nation in one way or another take into consideration such elements as *space* (e.g., the problem of the conceptualization of national space), *time* (e.g., the connection between the specifics of the “modern” time and “modern” nation) and *emotions* (e.g., patriotism vs cosmopolitanism; emotions as a mechanism of historical change), which are understood differently, depending on the analytical point of view. Therefore, it is supposed in the present work that the basic

elements of the poetics of the nation in Karamzin's texts are *space*, *time* and *emotions*, whose specifics may be revealed through the categories of the sublime and the beautiful.

The main research goals are: to show (I) how the nation is constructed as an imagined community in Karamzin's texts and (II) how the poetics of the nation interacts with imperial poetics. In order to achieve these goals the **following tasks** are set: a) to explain the meaning of the main elements of the poetics of the nation, which are supposed to be *space*, *time* and *emotions*; b) to highlight the role of the categories of the sublime and the beautiful in imagining the nation.

Methods: In seeking to understand the multi-layered poetics of the nation, a complex theoretical approach is needed. It seems to be useful to take into consideration different theoretical approaches elaborated in various areas, such as the history of ideas, emotions, semiotics, aesthetics and political theory that deal directly or indirectly with the "question" of the nation. Therefore this dissertation has an interdisciplinary orientation. This study, in general, draws on the *constructivist* approach that refuses to essentialize any phenomena and the *structural-semiotic* approach (J.M. Lotman). The dissertation draws on the insight of Benedict Anderson (1991), which represents the social constructivist approach, that the nation is an "imagined community", and that the great role in its imagination is played by texts. Constructivist ideas of Sara Ahmed, in particular, enable us to describe the ways of the construction of "affective boundaries" between nations. The issue of the sublime and the beautiful as the fundamental principles of Karamzin's political imagination are analyzed through the lens of the "classical" aesthetics of Edmund Burke (1756), as it helps to highlight connections between artistic elements of his texts and his political thinking. In order to understand the problematic of the Empire in Karamzin's texts, this dissertation takes into account Harsha Ram's (Catherine Clark) ideas that provide the possibility for its conceptualization through the notion of the *imperial sublime*.

The **research material** comprises Karamzin's works of the "small" genre that were written in the period between the publishing of his two *opera magna*, "Letters of a Russian Traveller" (1791-1792) and "History of the Russian State" (1816-1826). These works encompass his panegyrical works (odes and "The Historical Eulogy to Catherine II", 1801), political articles and small artistic prose works. The works of this period are quite representative and enable us to demonstrate the character of the changes

in the poetics of the nation. Moreover, the chosen period reflects the reign of the three Emperors – Catherine II, Paul I and Alexander I – that play a great role in constructing an imagined nation in Karamzin’s texts.

The innovativeness of the dissertation stems from the following circumstances:

– the study advances not the question of *what* is the nation for Karamzin, or how the “real” nation is mirrored in his works, but *how* it is imagined or constructed in the texts themselves. Such a formulation of the question permits us to show the interrelationship between the aesthetical dimension of the texts and Karamzin’s political imagination;

– the dissertation shows, for the first time, the role of the category of the sublime and the beautiful in Karamzin’s poetics of the nation and, more broadly, in his political imagination;

– the dissertation investigates, for the first time, the relation between the poetics of the nation and the empire in Karamzin's texts.

The dissertation advances the following theses for defense:

1. The poetics of the nation in Karamzin’s texts is defined by the interaction of the following constitutive elements: *space*, *time* and *emotions*. Since the main role in its poetics is performed by emotions, the nation can be called an imagined emotional community.

2. The poetics of the nation in Karamzin’s texts is specific with respect to the genre of his works.

3. The specifics of the meanings of the constitutive elements of the nation as an imagined community is revealed mainly through the categories of the *sublime* and the *beautiful*:

a. The *space* of the fatherland correlates with the nation as an exclusive community, while the space of the empire – with the nation as an inclusive community. “One’s own” space is mainly characterized in the terms of the category of the beautiful.

b. *Time* as history is the source of experiencing the sublime and enables the nation to establish emotional bonds with its own past. Another meaning of time is also revealed in its “capacity” to actualize the unfolding of the beautiful in the nation.

c. In the consolidation of the nation as an emotional community a major role is played by euphoric emotions (e.g., love) that express the category of the beautiful characterizing the nation as a *utopian* community. In turn, fear (expression of the sublime) in the relations between the monarch and its subjects corresponds to the “*political realism*” of the relationship between them and between the countries.

4 The poetics of the nation is related to the poetics of the *empire*, which is marked by the rhetoric of the sublime unfolding in the domain of the depiction of imperial space, its relation to “alien” spaces in the world context and the specifics of the functioning of the imperial power. Both poetics express two different aspects of the nation as an imagined community.

5. Through the categories of the sublime and the beautiful the connection between the aesthetic features of the texts and Karamzin’s political imagination is realized.

The findings of the research were made public at the following conferences:

a) 24-26.04.2009. International young philologists’ conference in Tartu. Paper presented: “Protonational/Imperial Semantics in Nikolaj Karamzin’s Critical-Publicist Texts (1802)”.

b) 24.09.2009. Young scientists’ conference «Agora of the PhD students: methodological interchanges», Institute of Lithuanian Literature and Folklore. Paper presented: “The Problematics of Imperial Discourse in the Explorations of Russian Literature/ Culture”.

c) 27-29.03.2010. International conference BASEES, Cambridge (Great Britain). Paper presented: “Imperial and (Proto)-National Semantics in Nikolaj Karamzin's Public Discourse”.

d) 2-4.12.2010. International conference „Séminaire de 3e cycle romand: Les frontières imaginaires des langues et des cultures: l'interpénétration des modèles romantique et des Lumières“. Paper presented: “The National' and “Imperial” Imagination in Nikolaj Karamzin’s Publicist and Political Articles (1802-1803)”.

The main defense theses were presented in the seminar in CLERCLEO, the University of Lausanne (Switzerland) 19.04.2011., delivered in the form of a lecture

“The Imagined Russia in the Political, Publicist and Artistic Works of Nikolaj Karamzin”.

The structure of the dissertation: the work consists of the Introduction, Review of Theoretical Approaches, the analytical section, which is divided into three parts, Conclusion and Bibliographical list. Three parts are formed with respect to the genre of Karamzin’s works and are based on the hypothesis that the “relative weight” of the elements of the poetics of the nation vary and have different meanings in different genres. In each part the meanings of the three elements are analyzed, but the formal structure of the parts may differ depending on the peculiarities of these elements in each group of the texts. In the first part, the panegyrical genres of Karamzin are analyzed. In the second part, his political articles are considered. The third part is devoted to the analysis of his “small” artistic prose. In conclusion, the meanings of the elements of the poetics of the nation are generalised.

In the first part, titled “**The Poetics of the Nation in Panegyrical Texts**”, Karamzin’s odes and “The Historical Eulogy to Catherine II” that are united by the common topic – the praise of the monarch – are analyzed. These works are looked at through the lens of the tradition of the imperial sublime. If in the odes we can observe its prosaisation (the sublime prevails over the beautiful), in “The Historical Eulogy” its rhetoric is “restored”, though in general the paradigm of the beautiful predominates here as well. “The Historical Eulogy” is a bright example of depicting the nation as a utopian community (it is united by euphoric emotions; it corresponds to the “beautiful” nature; it is described through the metaphor of the family headed by the monarch) that correlates with the space of the whole Empire and has an inclusive character: the community can be joined by all the “subjects” of the Empire regardless of their national belonging. However, the “anti-utopian” tendencies in the depiction of relations between nations (based on fear) are already noticeable here.

In the second part, titled “**The Poetics of the Nation in Political Articles**”, Karamzin’s political articles from the “Herald of Europe” (1802-1803) are analyzed. Though, on the one hand, the nation here is also depicted as a utopian community, at the same time the role of fear in governing the community is highlighted more strongly, as compared to other genres. The image of utopian community is destroyed in “The Note on the Ancient and New Russia” (1811) where Karamzin’s “political realism” is

reflected to a full extent. In the political articles the role of the category of the sublime accentuates the Russian Empire's "capacity" to act and exert influence on the world arena.

In the third part, titled "**The Poetics of the Nation in Small Artistic Prose**", Karamzin's prose fiction is analyzed. Here one can distinguish the space of the fatherland that, contrary to the imperial space, correlates with the nation as an exclusive community, "limited" by orthodox identity (the "superstitious" are excluded from its space). The local experience of the fatherland is part of the paradigm of the beautiful, while the sublime marks Moscow's imperial character. Nation as an imagined community is also described in terms of the beautiful (which points to its utopian nature) with the help of the metaphor of family. The small prose also presents modern society ("The Sensitive and the Cold", 1803) whose characteristic is that it is not "emotional" and it is not described through the metaphor of family.

Conclusions

This dissertation has confirmed the hypothesis that the poetics of the nation in Karamzin's texts is specific with regard to genres – in different genres the elements of the poetics have different meanings. The analysis, which has been carried out, enables us to make the following conclusions:

1. The most important element of the poetics of the nation in Karamzin's texts, regardless of the genre peculiarities, are *emotions*. It is possible to state that the nation as imagined community in his texts is first of all an emotional community, in which the dynamics of affective relationship is of utmost importance not only between the monarch and its subjects, but also between different countries, whose political relations are often described in terms of emotional contact as well. This contact in the present study is defined as "affective boundary".

The main emotions that move the subjects into a single emotional community are love and fear. Love is an expression of the beautiful whose social aspect manifests itself through friendship and communication, while fear, contrary to love, is an expression of the sublime, related to the idea of force and submission to power. Love towards the monarch and love between the gentry and the peasants is emphasized in all the genres and obviously plays the dominant role in uniting the emotional community. It is characteristic that, though Viktor Živov stated that in Russian sentimentalism the

boundaries between different social strata were erased at least rhetorically, this dissertation has shown that in Karamzin's small artistic prose it is precisely the presence and maintaining of social boundaries (rather than their destruction) that partly enable the manifestation of euphoric emotions which unite the gentry and the peasants.

It can be concluded that the nation as a community based on love and described in terms of the category of the beautiful, in which fear has a pointedly small role, is a *utopian* community. The peculiarities of Karamzin's discourse of love become clear against the background of the "horrors" of the French Revolution, the despotic reign of Paul I and the ever-changing map of Europe. Thus, Russia is constructed as a kind of "emotional refuge" from rapid historical changes.

It is important to mention Karamzin's "emotional evolution" whose opposite poles can be observed in "The Historical Eulogy to Catherine II" (1801) and "The Note on the Ancient and New Russia" (1811): in giving priority to love, which is depicted as the most important emotion in managing the subjects of the Russian Empire and creating the "ideal" community, he gradually acknowledges the necessity and significance of fear. Thus, the discourse of the "beautiful community" interacts with the discourse of "political necessity" that acknowledges the necessity of fear (of the sublime) in governing the community. Besides, fear and its various modifications (e.g., horror) that other countries experience towards Russia construct between them an affective boundary, thereby in a paradoxical way prompting the existence of the "beautiful community" and inner peace in Russia.

2. *Space* is also an important element of the poetics of the nation in Karamzin's texts. His political articles and artistic prose is marked by the opposition of "one's own" and "alien" space as based on the dichotomy "enlightened"/ "barbarous", while the religious aspect is relevant only in artistic prose. Though on the grounds of enlightenment Russia belongs to the European space, in order to understand the specifics of the imagined nation it is necessary to consider another way of the division of space. As "one's own" can be perceived both the space of the Empire and of the fatherland, that, in turn, are not identical. The imperial space is marked by different manifestations of the category of the sublime, whereas the fatherland is characterized by the category of the beautiful. In the narrator's experience the perceiving of the fatherland correlates with

the time-factor – the past and childhood, while his perceiving of the Empire correlates with the future.

A special role of the landscape in imagining the nation should be noted. This dissertation elaborates on the productive ideas of some scholars, who have analyzed the connection between the landscape in Karamzin's texts and his attempts to conceive the national identity (A. Schönle, Ch. Ely). This study shows that the peculiarities of the picturesque landscape (around Moscow) articulating a conservative programme and patriarchal identity in some articles from the "Herald of Europe" (1802-1803) can be defined not only in comparison to analogical European landscapes (which was demonstrated by A. Schönle), but also in comparison to "alien" (non-European) nature. Within the limits of "one's own" space the specifics of such a landscape can be revealed in opposition to the "alien" sublime and exotic nature when it becomes clear that it articulates the manifestations of the category of the beautiful (social principle) which is the most important characteristic of the nation as an imagined community. In turn, the capacity to "conquer" "alien" nature corresponds to the imperial aspect of the nation.

3. *Time* in Karamzin's texts, on the one hand, functions as *memory* of the "little man" and history, and, on the other hand, – as a time *vector*. It functions as the memory of a peasant ("Frol Silin", 1791) that is opposed to the memory of "heroes", contributing to the diminishment of the distance between various social strata (the gentry and the peasants). One can trace the expression of the category of the beautiful in the construction of such type of memory (emphasis on the "soft" virtues of Frol that cause tears and tenderness). Time as memory of history becomes the source of the sublime for the narrator (fear of disappearance) and helps to establish emotional unity between the nation and its past ("Poor Liza", 1792).

The time *vector* in all genres expresses certain features of the emotional community. In Karamzin's small prose the past is connected with the construction of a utopian emotional community that is impossible in the present. In his odes and political articles, on the contrary, the community that *could be* is depicted in the present time, whose main trait is tranquillity, enabling the manifestation of the beautiful.

Moreover, time can characterize certain „qualities“ of the nation: for example, in Karamzin's political articles Russia, in comparison to Europe, is defined by

the time of *beginning* (youthfulness, capacity to learn, forces), marking its potential contrary to the „tired“ Europe.

4. This dissertation shows that in certain cases the poetics of the nation is strongly connected with the poetics of the empire. It is necessary to underscore that both poetics are not antagonistic: they complement each other so that sometimes it is difficult to draw a clear line between them (which in general confirms A. Miller's insight). First, they are united by the image of the emperor. The Emperor/ Empress is both a father/mother of the nation (patriarchal image) and of the fatherland (that is equivalent to the whole empire), becoming the object of love of all citizens. Second, the political power of the empire, its huge size and heterogeneity as well as the Russians' capacity to study and their achievements in various fields are the object of the narrator's/ author's pride. However, it is possible to draw a distinction between them that is defined by the specifics of their connection with the categories of the sublime and the beautiful.

The imperial space, the emperor's attempts directed at the “coordination of its inner parts” and its expansion in direct and indirect sense become the source of the sublime for the narrator/author and the “neighbours” of the empire. Imperial poetics mostly manifests itself in the panegyric genres and political articles (though in Karamzin's odes the tradition of the imperial sublime loses its strength, but its rhetoric is renewed again in “The Historical Eulogy to Catherine II”). In the small prose it is manifested only in “Poor Liza”, where sublimity is connected with the construction of Moscow's imperial character.

Thus, the nation as an imagined community that correlates with the imperial space in panegyric genres has an inclusive character. On the contrary, the nation that correlates with the space of the fatherland and is “limited” by orthodox identity in artistic texts has an exclusive character. It is possible to make a conclusion that both poetics express different aspects of the nation as an imagined community.

5. The analysis carried out shows that in Karamzin's texts the poetics of the nation is determined, to a great extent, by the interaction of the utopian and realistic tendencies of his political thinking, whose presence was pointed out by Lotman. This dissertation permits to clarify greatly the specifics of this interaction. The utopian tendency fits into the paradigm of the beautiful, and the realistic – that of the sublime. So, precisely through the forms or realization of these categories Karamzin's political

imagination is shaped in his texts: these categories enable us to connect the meanings of the elements of the poetics of the nation, the artistic elements of the texts with his political ideas, thus revealing the close connection between aesthetics of his texts and his political imagination.

Publikacijos disertacijos tema:

Публикации по теме диссертации:

Publications on the subject of the dissertation:

- a) Snežko J., Semiotinė Nikolajaus Karamzino “Laiško leidėjui” analizė. *Literatūra, Mokslo darbai, Rusistica Vilnensis*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, 50 (2), p. 42-53.
- b) Snežko J., Imperinio diskurso problematika šiuolaikiniuose rusų kultūros tyrinėjimuose, *Politologija, Mokslo darbai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011, 1 (61), p. 3-28. ISSN 1392-1681.
- c) Snežko J., Поэтика нации и империи в произведениях Николая Карамзина малых жанров. *Literatūra, Mokslo darbai, Rusistica Vilnensis*, 2012, 54 (2), įteiktas spaudai.
- d) Snežko J., Political Aspects of the Sublime in Nikolay Karamzin's texts. *Cahiers de l'ILSL: Université de Lausanne*, 2012, įteiktas spaudai.

Informacija apie autorių

Julija Snežko (g. 1980) filologijos magistro laipsnį įgijo Vilniaus universitete, baigusi „Rusų filologijos“ bakalauro studijų (2003) ir „Slavų literatūrų“ magistro studijų (2005) programas. 2007-2011 m. studijavo Vilniaus universiteto doktorantūroje. 2006 m. liepos mėn. dalyvavo tarptautiniame projekte ReSet Lvove: “Konstruojant socialinę erdvę: sienų brėžimas, istorijų įsivaizdavimas, žinojimo produkavimas (regionas, tauta ir imperija)”. 2010 m. (9 mėn.) stažavosi Lozanos universitete UNIL Šveicarijoje.

Информация об авторе

Юлия Снежко (р. 1980) получила степень бакалавра Вильнюсского университета, закончив обучение по программе «Русской филологии» (2003) и получила степень магистра, закончив обучение по программе «Славянских литератур» (2005). Она продолжила обучение в докторантуре Вильнюсского университета (2007-2011). В июле 2006 г. участвовала в международном проекте во Львове ReSet: «Конструируя социальное пространство: проведение границ, воображение историй, производство знания (регион, нация, империя)». В 2010 (9 месяцев) стажировалась в Лозаннском университете UNIL в Швейцарии.

Information about the author

Julija Snežko (born 1980) graduated with a BA in Russian Philology (2003) and an MA in Slavonic Literatures (2005) from Vilnius University. She continued her studies as a doctoral student at Vilnius University (2007-2011). In July 2006 participated in the international project in Lviv ReSet: “Constructing Social Space: Drawing Boundaries, Imagining Histories, Producing Knowledge (Region, Nation and Empire)”. In 2010 (9 months) Snežko completed an internship at the University of Lausanne UNIL in Switzerland.